

Actualia

contractspraktijk

LEERSTUKKEN

Hoge Raad geeft een hint bij de beoordeling van exoneratieclausules (HR 18 juni 2004, LJN-nr. AO6913, zaaknr. C03/064HR)

Wanneer twaalf jaar rechtspraak inzake exoneratieclausules wordt bestudeerd, dan valt op dat maar uit zeer weinig arresten 'algemene regels' kunnen worden gedestilleerd, die de contractopsteller of beoordelaar behulpzaam kunnen zijn bij het antwoord op de vraag op welke wijze een aansprakelijkheidsbeperking dient te worden geredigeerd.

Men kan bij het onderwerp geoorloofdheid van exoneraties slechts opmerken dat veel (zo niet alles) afhangt van de feitelijke situatie. Dit geldt temeer daar de Hoge Raad op 31 december 1993 aangaf veel belang te hechten aan de branchegebruikelijkheid van bepaalde exoneraties (HR 31 december 1993, NJ 1995, 389). In dat geval achtte de Hoge Raad een beroep van de gebruiker van de algemene voorwaarden (in casu De Schelde) op de stringente exoneratie in de algemene voorwaarden toegestaan.

In zijn arrest van 12 december 1997 (HR 12 december 1997, NJ 1998, 208) heeft de Hoge Raad bepaald dat een exoneratieclausule buiten toepassing dient te blijven voorzover die toepassing in de gegeven omstandigheden naar maatstaven van redelijkheid en billijkheid onaanvaardbaar zou zijn en dat dit in het algemeen het geval is indien de schade te wijten is aan opzet of bewuste roekeloosheid (door het hof aangeduid als grove schuld) van de schuldenaar.

Vaste rechtspraak is dat de rechters aan een zogenoemde omstandighedencatalogus zullen toetsen. Vragen die in het licht van een beoordeling krachtens de omstandighedencatalogus een rol spelen zijn: de zwaarte van de schuld, de aard en de ernst van de voorzienbare schade, de wijze waarop het beding tot stand is gekomen (of het gaat om een beding in algemene voorwaarden), de strekking van het beding (met name in hoeverre bij een beding tot beperking van de aansprakelijkheid de overeengekomen beperking in enige verhouding staat tot de omvang van de voorzienbare schade), de aard en de overige inhoud van de overeenkomst waarin het beding voorkomt, de wijze waarop het beding deel van de over-

eenkomst is geworden, de wederzijds kenbare belangen van partijen en hun maatschappelijke positie en onderlinge verhouding, het gedrag van de wederpartij met betrekking tot de gebreken of de daardoor veroorzaakte schade en de wijze waarop het beding van de wettelijke regeling afwijkt.

Vaste rechtspraak is verder dat de feitenrechter bij de beoordeling van de stelling dat een beroep op een beding uit algemene voorwaarden onder de gegeven omstandigheden in het licht van de redelijkheid en billijkheid onaanvaardbaar is, zich niet mag beperken tot het geven van een in algemene bewoordingen vervat oordeel, maar alle ter ondersteuning van het betoog aangevoerde, in beginsel relevante, stellingen in aanmerking moet nemen.

Het vorenstaande impliceert geenszins dat er niet veel rechtspraak over dit onderwerp wordt gewezen. Het tegendeel is immers waar. Echter, deze rechtspraak is vaak zo verweven met de feiten dat uit het oordeel van de feitenrechters geen 'hard and fast' rules kunnen worden afgeleid. Ook niet in de vele gevallen waarin de Hoge Raad arresten heeft gecasseerd. Deze cassaties vinden vaak hun oorsprong in motiveringsgebreken. Vanuit dat punt bezien is het door ons te bespreken arrest niet bijzonder, ook hier is hofs oordeel gecasseerd wegens een niet volledige motivering. Echter, het lijkt erop dat de Hoge Raad met name (extra) gewicht lijkt te willen toekennen aan een van de stellingen van de eiseres in cassatie.

Zeer in het kort speelde het volgende. Een onderhoudsmonteur die – onaangekondigd – een eerder door hem aangebrachte zekering had vervangen, was vergeten om de alarminstallatie die hij voor het verrichten van zijn werkzaamheden had uitgezet, na de door hem verrichte werkzaamheden weer aan te zetten. Deze alarminstallatie had als functie om te waarschuwen wanneer er te weinig ventilatie in een varkensstal aanwezig was. Omdat – in eerste instantie – niemand aan de zijde van de opdrachtgever wist dat de onderhoudsmonteur langs was geweest, heeft ook geen nadere controle van de alarminstallatie plaatsgevonden, noch hoeven plaats te vinden. Toen zich dan ook ventilatieproblemen voordeden, werd de opdrachtgever hiervoor niet gewaarschuwd en lieten 764 van de ongeveer 900 mestvarkens het leven.

De onderhoudsmonteur beriep zich ter afwering van de schadeclaim van zo'n f 300.000 op de ALIB-voorwaarden, waarin een clause is opgenomen die de aansprakelijkheid beperkt tot 15% van het bedrag van de desbetreffende opdracht, in dit geval een schamele f 30. Uiteindelijk – na diverse bewijsopdrachten – komt het hof tot de conclusie dat de opdrachtgever zich op het standpunt heeft gesteld dat de clause niet kon worden ingeroepen in het geval van grove schuld, en stelde het vast dat hoewel de onderhoudsmonteur zich had moeten realiseren dat het niet inschakelen van het alarm verstrekkende gevolgen met zich kon brengen, dit

nalaten echter niet als grove schuld kon worden aangemerkt. Derhalve achtte het hof een beroep op de ALIB-voorwaarden toegestaan.

De Hoge Raad casseert en wel om de volgende reden. Hij is van mening dat er van een onjuiste rechtsopvatting sprake is indien het hof heeft geoordeeld dat het kon volstaan met een beantwoording van de vraag of sprake was van grove schuld van de onderhoudsmonteur zonder daarbij alle omstandigheden als vorenbedoeld in aanmerking te nemen. Mocht het hof wel van de juiste maatstaf zijn uitgegaan, dan had het in zijn motivering moeten betrekken waarom de door de opdrachtgever aangevoerde omstandigheden niet tot het oordeel kunnen leiden dat een beroep op het exoneratiebeding naar maatstaven van redelijkheid en billijkheid onaanvaardbaar is.

Het hof heeft echter een aantal van deze omstandigheden niet in zijn motivering betrokken. De vermelde stellingen van de opdrachtgever hielden niet alleen in dat het functioneren van het alarm van levensbelang was voor de in de stal verblijvende varkens, maar ook dat de onderhoudsmonteur zich had moeten realiseren dat hij – omdat de opdrachtgever niet ervan op de hoogte was dat hij werkzaamheden uitvoerde – niet mocht verzuimen erop te letten dat het alarm weer werd ingeschakeld en goed functioneerde, omdat de opdrachtgever niet erop bedacht zou (behoeven te) zijn dat daarop extra zou moeten worden gelet. Op de onderhoudsmonteur rustte dus volgens de stellingen van de opdrachtgever een bijzondere zorgplicht, waaraan het hof geen aandacht heeft besteed. Het hof had voorts aandacht moeten besteden aan de door de opdrachtgever met betrekking tot het exoneratiebeding aangevoerde omstandigheden, waaronder in het bijzonder het feit dat de aansprakelijkheid van de onderhoudsmonteur in beginsel door verzekering was gedekt.

Commentaar

Het lijkt erop dat het hof *de stelling* van de opdrachtgever te restrictief heeft opgevat als ware er alleen bij grove schuld geen beroep op de aansprakelijkheidsbeperking mogelijk. In die context zou het arrest (deels) te begrijpen zijn geweest, hoewel dan natuurlijk de vraag zou rijzen of het hof niet ambtshalve in het licht van artikel 6:248 lid 2 BW breder zou hebben moeten toetsen. Volgens de advocaat-generaal kon de stelling van de opdrachtgever zelf al ruimer worden begrepen, zodat het hof in ieder geval ruimer dan alleen aan het grove-schuld criterium had moeten toetsen. Tot op dit punt is het een op zich weinig opvallend arrest. Echter, wat het arrest ons inziens bijzonder maakt, is het volgende. In cassatie klaagt de opdrachtgever erover dat het hof aan drie van zijn (eerdere) stellingen geen – of onvoldoende – aandacht heeft besteed. Dit betreft (i) dat de onderhoudsmonteur het zelf volledig in de hand had om de fout te voorkomen, (ii) het feit dat niet is onderhandeld over het exoneratiebeding, en (iii) de aanwezigheid van een aansprakelijkheidsverzekering aan de zijde van de onderhoudsmonteur. De Hoge Raad overweegt – zoals hiervoor is weergegeven – dat het hof aandacht had moeten besteden aan de door de opdrachtgever met betrekking tot het exoneratiebeding aangevoerde omstandigheden, waaronder in het bijzonder het feit dat de aansprakelijkheid van de onderhoudsmonteur in beginsel door verzekering was gedekt.

De vraag dringt zich op waarom de Hoge Raad het gegeven dat de aansprakelijkheid is verzekerd, apart noemt. Hij had zeer gemak-

kelijk kunnen volstaan met de loutere vaststelling dat het hof aandacht had moeten besteden aan de door de opdrachtgever met betrekking tot het exoneratiebeding aangevoerde omstandigheden. Wellicht heeft het hoogste rechtscollege hiermee binnen een ‘feitelijke’ procedure toch een zeer duidelijk signaal willen afgeven voor het hof dat opnieuw over deze zaak dient te beslissen. Al geruime tijd wordt aangenomen en aanvaard dat de verzekeraarheid van het risico en het gegeven dat het risico is verzekerd, een belangrijke factor is bij de toetsing in het licht van artikel 6:248 lid 2 BW. Het lijkt er met dit arrest op dat de Hoge Raad het belang van deze factor wil onderstrepen door deze factor zo expliciet te noemen. Daarbij zal ons inziens hebben meegespeeld dat de casus handelde over een ‘normale’ menselijke fout met grote schadelijke gevolgen – typisch een geval waartegen men zich pleegt te verzekeren. Een signaal waarmee de praktijk vooruit kan.

Mr. T.H.M. van Wechem en prof. mr. M.H. Wissink